

by tedy vyloučena možnost, že sídla Rakatů zasahovala z oblasti horní Dyje do dnešní jihozápadní Moravy. Ovšem také o Rakatech platí to, co právem poznamenává Much o všech třech kmenech s kelt-skými názvy: jsou-li to zbytky Keltů, lze s určitostí sotva rozhodnouti.²⁴

III. Lugiové.

„Ale krajiny za řekou Albis podél okeánu jsou nám úplně neznámy. Neboť ani neznáme nikoho ze starších, kdo by byl vykonal tuto pobřežní plavbu do východních krajů až k ústí Kaspického moře, ani Římané neprošli nikdy až do zemí za řekou Albis, a právě tak jimi neprošel ještě nikdo ani po souši.“ Tato Strabonem (VII, p. 294) vylíčená neznalost krajiny za Labem během 1. stol. po Kr. podstatně se změnila.

Podrobnější vědomosti o ethnografických poměrech zalabských ukazuje výčet kmenů v Pliniově kompendiu. Podrobný národopisný obraz východní Germanie podává spis Tacitův a konečně následuje Ptolemaiov popis. Ale seznamy germánských kmenů ve východní Germanii, které zaznamenávají tito tři autoři, se namnoze neshodují.

Plinius (IV, § 99, 100) z pěti čeledí Germánů (Vandili, Ingyaeones, Istvaeones, Hermiones, Peucini Basternae) na prvním

castrum Rakouz, III, c. 12, F. R. B. II, p. 145) s ethnickým názvem Πακᾶτα: srovn. výklad u V. Novotného, Ke kritice zpráv Kl. Ptolemaia o zemích českých (Rozpr. české akademie tř. I, č. 40. Praha 1910), str. 26 násl. a u Niederla Slov. starož. III, str. 57.

²⁴ R. Much, D. Stammeskunde, str. 56. Novotný (Č. D. I, str. 102) má Rakaty za kmen nepochybně pannonského původu. Srovn. však námitky Muchovy proti pannonské theorii (Stammsitze, str. 122 násl.). Spornou otázkou po sídlech Ptolemaiových Korkontů (II, 11, § 10, srovn. o nich Niederlův spis, O počátcích str. 27 násl. a studii Novotného, Ku kritice zpráv Kl. Ptolemaia str. 17 násl.) se tu nezabývám. Jelikož nelze určit ethnografickou příslušnost tohoto kmene. (Srovn. Muchův článek Korkontoi u Hoopse, Reallex. der germ. Altertumskunde, Straßburg 1915—1916, III, str. 91.)

Nutno zmíniti se ještě o Teuriochaimech, jež Ptolemaios klade nad Sudety. Jméno je utvořeno jako Βαυροχάιμαι a značí obyvatele v krajině, která obdržela název po gallském kmeni Teuriů (srovn. Much. Deutsche Stammeskunde, str. 54). Je-li horská hradba jihočeská shodná s Ptolemaiovými horami Sudetskými (nebo, což je asi pravděpodobnější, s jejich částí), byl by se zřetelem k Ptolemaiovu údaji (II. kap., 11, § 11), že Teuriochaimové sídlí nad Sudetským horstvem. Varistové pod ním (ὅπερ τὰ Σούδητα ὄρη Τευριοχάιμαι, ἢ πὸ δὲ τὰ ὄρη Ὀδαριστοί), nasnadě výklad, že sídla Teuriochaimů zasahovala na půdu českou. Pokud jde o sídla Teuriochaimů, je v Ptolemaiově zprávě hlavní věcí asi to, že jsou položena nad územím Varistů. Proto lze i při výkladu, který spojuje Sudety s horským okrajem jihočeským, přijmouti obvyklé umístění Teuriochaimů mimo Čechy.

místě zapisuje Vandaly, kteří se dělí opět na čtyři skupiny: Vandili quorum pars Burgodiones, Varinnae, Charini, Gutones (§ 99).

Odkud čerpal Plinius své záznamy (v § 99 a 100 IV. knihy), nelze podle Detlefsena zjistit. Tvary jmen (Ingyaeones a ne nepochybně zachované jméno Istvaeones) jsou, jak se zdá, řeckého původu, snad byly prý i tu základem zprávy Isidorovy.¹ Ale mínění to není dosti zdůvodněno.

Pro zprávu o Bastarnech v Pliniově výčtu (§ 100: quinta pars Peucini, Basternae supradictis contermini Dacis) máme možnost blíže určití dobu, z níž tento zápis pravděpodobně pochází. O sídlech Bastarnů zmínil se Plinius již dříve v §§ 80 a 81 IV. knihy. Zároveň se tu děje zmínka o říši Vanniově a Jazygech Sarmatech, kteří v své moci mají campos et plana, kdežto Dákové jimi k Pathisu zapuzení zabrali montes vero et saltuus.² Tyto údaje umožňují, aby zpráva byla datována, jak správně upozornil A. Klotz.³ Podle uvede-
ných zmínek může býti vročena mezi léta 21—51 po Kr.⁴

K zprávě v §§ 80 a 81 pojí se nyní věcně i formálně zápis v § 100: Basternae supra dictis contermini Dacis.

Pro datování Pliniovy zprávy o germánských kmenech (v § 100) možno přihlédnouti dále k tomu, že je v ní po prvé zaznamenáno jméno Burgundů. Ale význam toho zápisu bude patrný teprve po rozboru zprávy Tacitovy.

Území, které se rozkládá mezi Odrou a Vislou, popisuje Tacitus (Germ., c. 43 ed. C. Halm) takto: dirimit enim scinditque Suebiam continuum montium iugum, ultra quod plurimae gentes agunt, ex quibus latissime patet Lugiorum nomen in plures civitates

¹ D. Detlefsen. Die Anordnung der geogr. Bücher des Plinius und ihre Quellen. (W. Sieglin, Quellen und Forschungen zur alten Geschichte und Geographie. Heft 18. Berlin 1909), str. 67. Isidoros z Charaku náležel podle Detlefsenova rozboru k hlavním geogr. pramenům Pliniovým. (Ibid. str. 162 násl.)

² Plinius H. N IV. § 80. superiora autem inter Danuvium et Hercynium saltum usque ad Pannonica hiberna Carnunti Germanorumque ibi confinium. campos et plana Jazyges Sarmatae. montes vero et saltuus pulsi ab his Daci ad Pathissum (§ 81) amnem a Maro, sive Duria est a Suebis regnoque Vanniano dirimens eos. aversa Basternae tenent alique inde Germani. — V uvedených větách přidružuje se interpunkce, kterou podrobně odůvodňuje J. Dobiáš. (Epigrafické studie. Č. Č. M. 1922, str. 217, pozn. 76)

³ A. Klotz, Questiones Plinianae geographicae (W. Sieglin, Quellen und Forschungen. Heft 11. Berlin 1906) str. 136, 142.

⁴ Trvání říše Vanniovy připadá totiž mezi léta 21—51 po Kr. (srovn. V. Novotného Č. D. I str. 82, 88 násl.) a v téže době (okolo r. 30 nebo 40 po Kr.) zabrali Sarmatští Jazygové území nad středním Dunajem (Müllenhoff, D. A. III, 1892, str. 35).

diffusum. valentissimas nominasse sufficiet, Harios, Helveconas,^{4a} Manimos, Elisios, Nahanarvalos. apud Nahanarvalos antiquae religionis lucus ostenditur. praesidet sacerdos muliebri ornatu, sed deos interpretatione Romana Castorem Pollucemque memorant. ea vis numini, nomen Aleis. nulla simulacra, nullum peregrinae superstitionis vestigium; ut fratres tamen, ut iuvenes venerantur. ceterum Harii super vires, quibus enumeratos paulo ante populos antecedunt, truces insitae feritati arte ac tempore lenocinantur: nigra scuta, tincta corpora; atras ad proelia noctes legunt ipsaque formidine atque umbra feralis exercitus terrorem inferunt, nullo hostium sustinente novum ac velut infernum adspectum; nam primi in omnibus proeliis oculi vincuntur.

Literární kritika klade sepsání Tacitovy Germanie do r. 98 a shledává v ní časovou publikaci, vyvolanou současnými událostmi. Germanie měla římské obcenstvo seznámiti s ethnografickým základem germánské otázky.⁵ Jiná je ovšem otázka, pokud je Tacitova monografie založena na současných zprávách a pramenech. Jde o to, pokud je Germanie literárním odleskem současných ethnografických poměrů germánských a pokud Tacitus použil při svém líčení starších zpráv, takže v různých částech Germanie není podán obraz Germánstva na sklonku 1. století po Kr.

K údajům v posledních čtyřech kapitolách Germanie (43—46) hledá E. Norden pramen ve zprávách kupců, a to z doby, která je velmi blízká době Tacitově. „Neboť obchod s oněmi krajinami začal podle svědectví nálezů teprve v Neronově době. Tu jsou výsledky zkoumání půdy v žádoucí shodě s velmi známým, jedinečným svědectvím literárním.“ Jest jim zpráva Pliniova (H. N. XXXVII, c. 45) o cestě, již za vlády Neronovy vykonal římský rytíř z Carnunta po jantarové dráze.⁶ Norden poukazuje pak k tomu, že Tacitus své zprávy o východě a severu Germanie získal od cestovatele, buď přímo nebo prostřednictvím třetí osoby, ale je prý též možné, že pocházejí ze zápisů, které Tacitovi byly nějakým způsobem přístupny. Hlavní věci podle Nordena je, když si ujasníme merkantilní původ zpráv.⁷

Pokud jde o merkantilní původ zpráv Tacitem zpracovaných v 43. kapitole, lze se stanoviskem Nordenovým úplně souhlasiti. Ale

^{4a} Müllenhoff a po něm Zernial a Gudemann čtou Helvaeonas, Niederle přijímá tvar Helvetonas.

⁵ W. S. Teuffels Geschichte der römischen Literatur, 6. Aufl. III. Bd., Leipzig-Berlin 1913, str. 23 násl. — U. Zernial, Tacitus Germania 2. Aufl., Berlin 1897, str. 4.

⁶ E. Norden, Die germanische Urgeschichte, str. 445 násl.

⁷ E. Norden na u. m. str. 450.

časové vročení zpráv, na nichž jsou údaje v 43. kapitole založeny, žádá podrobnější úvahy.

Zahraniční politika římská v době, kdy vytvořila se v bezprostřední blízkosti dunajských hranic římského imperia říše Marobudova, měla zajisté dosti příčin a zájmů, získati zprávy o poměrech zemí v mocenské sféře markomanské říše a v jejím sousedství. Otázka markomanská byla tehdy velmi palčivá⁸ a v Římě si byli také nebezpečí, které znamenala, dobře vědomi, jak o tom svědčí Tiberiova řeč v římském senátě.⁹ V královském sídle Marobudově zdržovali se kupci a obchodníci z římských provincií.¹⁰ Z jejich zpráv mohl prýštíti pramen, který byl základem pro Tacitovo líčení oblastí mezi Odrou a Vislou. V souboru zpráv o vnitrozemských kmenech germánských podrobnými údaji ethnografickými překvapuje právě líčení Semnonů (Germ., c. 39) a kmenů lugijských (Germ., c. 43), kteří byli ve svazku markomanské říše.¹¹

Jak známo, nezaznamenal Tacitus jméno Burgundů, což vedlo k výkladu, že Burgundové jsou u něho zapsáni pod jiným jménem.¹² Ale nasnadě je výklad jiný. Burgundové pravděpodobně vyšli z ostrova Bornholmu (staronord. Borgundarholmr). Pozdější jejich sídla rozkládala se podle zápisu v Ptolemaiově geografii (II. kap., 11, § 8) na východ od Semnonů. Že Burgundové u Tacita nejsou uvedeni, dalo by se vysvětliti tím, že v době, z níž pochází předloha, již užil k svému líčení Tacitus, Burgundové svá sídla na východ od Semnonů ještě nezaujali, anebo že se významem svým mezi ostatními kmeny východní Germanie ještě neuplatnili. Bylo to v době, kdy Lugiové ovládali oblast při horním toku Odry a Visly a kraj severněji položený. Ethnická mosaika této oblasti se ovšem mění. V Pliniově zprávě (IV, § 100) je uveden pravděpodobně jeden z hlavních kmenů lugijských, totiž Charini (jsou-li totožní s Tacitovými Harii). Ale současně vystupuje tu již zcela jiný ethnický živel: Burgundové. To jest věc, která podle mého mínění určuje poměr zprávy Tacitovy a

⁸ Velleius Paterculus, II, c. 108, 109.

⁹ Tacitus, *Annal.* II, c. 63. O znalosti poměrů v Marobudově říši svědčí v Tiberiově řeči poznámka, jež vytýká: *violentiam subiectarum ei (Marobuduo) gentium.*

¹⁰ Tacitus, *Annal.* II, c. 62.

¹¹ Strabon VII, p. 290; Tacitus *Annal.* II, c. 45.

¹² R. Much, *Deutsche Stammeskunde* str. 122. Ve svém díle, *D. Stammsitze*, str. 28 násl., ztotožnil Much Pliniovy a Ptolemaiovy Burgundy s Tacitovými Helisii. V článku „Burgunden“ (*J. Hoops, Reallex. der germanischen Altertumskunde* I. Bd., Straßburg 1911, str. 357). Much však poznamenává: „Bei Tacitus fehlen sie auffälligerweise und verbergen sich auch kaum unter dem Namen eines der lugiischen Stämme, die er aufzählt.“

Pliniovy, nebo spíše poměr předloh, na nichž jsou obě zprávy založeny. Pliniův záznam dotýká se pozdějšího stavu, kdy nad střední Odrou uplatňují se Burgundové, kdežto Tacitovo líčení zaznamenává v týchž krajinách moc Lugiů v plném rozsahu. Podle domněnky, shora vyslovené, náležela by předloha pro Tacitův popis asi do doby Marobudovy vlády.¹³

V údajích, které obsahuje Ptolemaiovo dílo,¹⁴ není těžko poznati kompilaci z několika různých předloh. Srovnáme-li Ptolemaiov výčet lugijských kmenů s výčtem Tacitovým, jsou patrný některé shody. Tak Ptolemaiovi *Αἰλουαῖωνες* a *Λούγοι οἱ Ὀμανοί* jsou s největší pravděpodobností totožní s Tacitovými kmeny *Helvecones* a *Manimi*.

V dalším seznamu Ptolemaiově¹⁵ lze jména *Λούγοι οἱ Βούροι* a *Κῶγνοι* ztotožniti s Tacitovými kmeny *Buri* a *Cotini*. Jiné shody má Ptolemaiov soupis s výčtem Pliniovým. Pliniovi *Burgodiones* a *Varinnae* zapsáni jsou u Ptolemaia pod názvem *Βουργοῦνται* a *Ἀδαρινοί* (III, c. 5, § 8 na východ od pramenů Visly).

Zároveň se však v Ptolemaiově (po př. v Marinově) díle jeví ještě stopy po určité předloze. Jsou to údaje o cestě vedoucí z Carnunta k pobřeží Baltského moře, po níž bral se římský rytíř za doby Neronovy. Známost s těmito údaji dokládá srovnání délky cesty podle vzdálenosti stanic, jež Ptolemaios na ní uvádí (4845 stadii), s Pliniovým zápisem (XXXVII, § 45), připojeným k zprávě o cestě římského rytíře: DC m. p. (t. j. 4800 stadii) *fere a Carnunto Pannoniae abesse litus id Germaniae, ex quo invehitur (sc. succinum), percognitum est nuper*.¹⁶ Tato úvaha nás vede k pravděpodobnému závěru, že i některé ethnografické a topografické názvy u Ptolemaia budou souviseti s údaji o jantarové dráze.

¹³ Marobud byl zbaven vlády Katvaldou (Tac. Ann. II, c. 62) r. 18. nebo 19. po Kr. (srovn. Novotného Č. D. I, str. 81 násl.) Na dobu Marobudovu mohou také poukázati slova Tacitova: „latissime patet Lugiorum nomen“ připomínající záznam u Strabona VII, p. 290: *Λούγους τε, μέγα ἔθνος*.

¹⁴ Lib. II, kap. XI, § 8 ... τὸ τῶν Βουργοῦντων τὰ ἐφεξῆς καὶ μέχρι τοῦ Οὐιστοῦλα καταχόντων. § 9. . Ἐλλάσσονα δὲ ἔθνη (καὶ μεταξὺ) κείνται. . . Ρουτικλείων δὲ καὶ Βουργοῦντων Αἰλουαῖωνες. § 10. Πάλιν ὑπὸ μὲν τοῦ Σέμνονος οἰκοῦσι Σιλίγγαι, ὑπὸ δὲ τοῦ Βουργοῦντος Λούγοι οἱ Ὀμανοί, ὑφ' οἷς Λούγοι οἱ Διδούνοι· μέχρι τοῦ Ἀσκιβουργίου ὄρους. . . Různopčetní jména *Λούγοι Διδούνοι*: v rukopisech Ptolemaiova díla sestavena jsou v Müllerově vydání I, p. 262 n. 1. Odchylná čtení lugijských kmenových názvů, která přijal O. Cuntz, do svého vydání Ptolemaiova textu (*Die Geographie des Ptolemaeus* Berlin, 1923, str. 64), nebyla jím dosti odůvodněna.

¹⁵ Citát viz zde str. 19, pozn. 9.

¹⁶ Číslo 4845 stadií pro vzdálenost *Kelamantia* — ústí řeky Visly podle Ptolemaiovy mapy stanovil J. Partsch (*Schlesien I, Breslau 1896, str. 333*). 600 m. p. u *Plinia* = 4800 stad.

V Ptolemaiových zprávách o Lugiech a sousedních kmenech jsou určitěji patrný dvě předlohy. Jedna je blízká předloze Tacitově a pochází, jak myslím, asi z doby Marobudovy vlády. Z ní asi pocházejí u Ptolemaia jména: *Αἰλουαῖωνες, Αοῦγοι οἱ Ουανοί, Αοῦγοι οἱ Βούροι, Κῶγγοι*.

Další předlohou jsou údaje o jantarové dráze, které byly patrně namnoze zase založeny na zprávách, jež poskytla cesta římského rytíře za vlády Neronovy. Z tohoto pramene je možno odvoditi řadu topografických údajů, zvláště jména stanic při jantarové dráze, ale na otázku, které ethnografické záznamy v Ptolemaiově soupise souvisí snad s tímto pramenem, lze sotva naléztí uspokojivou odpověď. Nelze také zjistiti předlohu, z níž pocházejí jména (*Βουρροῦνται, Ἀναρῶοι*), která v Ptolemaiově seznamu připomínají výčet vandalských kmenů u Plinia. Snad byla Pliniem a Ptolemaiem (vlastně Marinem) čerpána ze společné předlohy. Pravděpodobné jest pouze to, že pocházejí (právě jako zápis Pliniův o kmenech vandalských) z doby pozdější nežli zprávy o lugijských kmenech, na nichž je založeno Tacitovo líčení v 43. kap. Germanie.

Podle slov Tacitových spadala sídla Lugiů za horské pásmo, které protíná Svebii, to jest hlavně do úvodí horního a středního toku Odry. Na severu sahala území osazené (nebo snad spíše ovládané) Lugií asi do porůčí Havole, jejíž staré jméno značně připomíná název kmene Helvecones.¹⁷

Tutéž oblast lze stanoviti pro sídla Lugiů také z Ptolemaiova popisu. Mylně byli však Ptolemaiem též Burové zapsáni jako kmen lugijský. V té věci je nutno přidržeti se Tacita, který Bury výslovně označuje jako kmen náležející *sermone cultuque k Svěvům*.

Oblast lugijských kmenů, jež na jihu sahala do české části Slezska (až k Jeseníkům),¹⁸ rozkládala se při důležitě cestě obchodní,

¹⁷ L. Niederle, *Slovanské Starožitnosti*, III, str. 28, pozn. 2., str. 53, pozn. 4. Tacitovi Helvecones bývají pokládáni též za vystěhovalou část severo-germánských Hillevionů, které uvádí Plinius. N. H. IV, § 96. (Srovn. K. Helm, *Altgermanische Religionsgeschichte*, I, Heidelberg 1913, str. 341.)

¹⁸ Jeseníky jsou částí horstva Askiburgia (srovn. V. Novotného pojednání „Ke kritice zpráv Kl. Ptolemaia o zemích českých, str. 11), které podle Ptolemaia (II, 11, § 10) uzavíralo na jihu sídla Lugiů. Název kmene *Αοῦγοι οἱ Διδόωνοι*, které Ptolemaios při jižních hranicích uvádí (*Αοῦγοι οἱ Διδόωνοι μέχρι τοῦ Ἀσκιβουργίου ὄρους*), bývá často vykládán jako kmenové jméno, odvozené Ptolemaiem ze jména města Ligiduna, ležícího v území lugijských kmenů, asi blíže Lehnice (Niederle, *Slov. Starožitn.*, III, str. 28). Proti tomu má Schütte naopak název osady Ligiduna za dubletu, která byla Ptolemaiem (nebo jeho předchůdcem) pro zvukovou podobnost, jakou má ethnikon Lugoí (di) Dunoi s místními názvy Lugdunum a Lugodunum, utvořena podle těchto vzorů. (G. Schütte, *Quellen der Ptol. Karte von Nordeuropa. Beiträge zur Geschichte*

kteřá od Moravské brány vedla přes Kališ (*Kalissa* u Ptolemaia) k ústí Visly.¹⁰

Co lze uvést o sídlech Lugiů a jednotlivých kmenů jejich, sestavil L. Niederle v III. sv. Slovaných Starožitností.²⁰

Pro dějiny Lugiů a pro otázku jejich ethnické příslušnosti značný význam má zápis na tabuli Peutingerské (segm. VII):²¹ *Lupiones Sarmate*, který Šafařík a Zeuss emendovali v *Lugiones*.²² Jejich oprava došla souhlasu snad všeobecného.²³

O vzniku Peutingerské mapy podal W. Sieglin tento výklad. Práci, kterou Agrippa krátce před svou smrtí (zemřel r. 12 př. Kr.) započal, sestavuje mapu tehdy známé části země, dokončil Augustus. Počátkem 3. stol. byly od různých autorů sestaveny v podobě knihy seznamy silnic v římské říši, jejich stanice a vzdálenosti mezi jednotlivými místy. Za Diokletiana byly tyto silnice a silniční síť v parthské říši zaznamenány do Agrippovy mapy, která byla rozšířena v četných opisech. V době Theodosia II. (408—450) byla takto zpracovaná mapa znovu redigována a vloženy do ní též některé legendy ze židovských dějin. Ježto bylo používání mapy pro velké její rozměry nepohodlné, byla délka mapy nadměru prodloužena, ale šířka zkrácena. Některé silnice (hlavně od severu k jihu vedoucí) neměly v ní již místa, většina barbarských zemí na severu, z nichž nebyly

der deutschen Sprache und Literatur, Halle a. S., Bd. 41 (1916), str. 9. Nord og Mellemvropa efter den rensede Ptolemaios. Geografisk Tidsskrift. B. 23 (1916), str. 267. Ptolemy's Maps of Northern Europe, Copenhagen, 1917, str. 25). Ale vzhledem k značnému rozšíření místního názvu *Lugudunon* (místa s tímto jménem sestavena až v Holderově díle, *Alt-celt. Sprachschatz*) lze sotva popřít možnost, že jméno *Lugidunon* skutečně náleželo osadě v Poodří.

¹⁰ Celkový směr této obchodní dráhy zjišťuje C. Fredrich v článku „Funde antiker Münzen in der Provinz Posen. Zeitschrift der Hist. Gesellsch. für die Provinz Posen, XXIV (1909), str. 233 násl.

²⁰ Str. 28, 29. Celková sídla Lugiů vymezil Niederle takto: na jihu byla ohraničena sudetskou soustavou horskou a územím při horní Visle, na severu krajinou při Vartě a Noteči na západě přibližně Labem a sídly Semnonů, na východě Havlou až k vtoku Varty. Z jednotlivých kmenů umísťuje Niederle Helvetony na řece Haveli, Bury při prameni Visly, *Lugiduny* (*Lugy-Diduny*) v Slezsku, poblíže Lehnice.

²¹ *Castori Rom. Cosmographi tabula, quae dicitur Peutingeriana. Recog. C. Miller, 1887, týž, Die Peutingersche Tafel oder Weltkarte des Castorius. Stuttgart 1916.*

²² Zeuss, *Die Deutschen*, str. 443. Šafařík. *Slov. Starožitn.*, I, str. 451.

²³ L. Niederle, *Slov. Starožitn.*, II, str. 125, 140, 161, III, str. 29, 52, pozn. 1., týž, *Manuel de l'Antiquité Slave*, I, (Paris 1923), str. 121. Holder, *Alt-celt. Sprachschatz* s. v. *Lugii*. R. Much, *D. Stammsitze*, str. 32, v článku *Lugier* (*Hoops Reallexikon der german. Altertumskunde*, III), *Straßburg* 1916, str. 168. K. Müllenhoff, *D. A.* III (1892), str. 80. pozn. *, str. 318, IV, str. 565. W. Kętrzyński, *Die Lygier. Posen* 1868, str. 119. J. Grimm, *Geschichte der deutschen Sprache*. (1848), II, str. 710.

silnice známy, pozbyla svého rozsahu. Tím pozbyly země též podoby, kterou jim připisovali starší geografové. Takto zkomolená mapa je tabule Peutingerská.²⁴

Sieglinem stručně nastíněnou genesi Peutingerské tabule širě rozvedla a v podrobnostech prohloubila práce Grossova.²⁵

Podle Grosse lze jména národů zapsaná v hořejší části Peutingerské mapy roztřídit na dvě skupiny. Jedna skupina je převzata ze starého pramene, totiž z mapy Agrippovy,²⁶ druhá skupina (Arma-lausi, Marcomanni, Vanduli, Quadi, Jutugii, Buri, Dacpetoporiani) jest pozdějšího původu. Tato jména byla podle Grosse nejdříve zapsána na počátku 3. stol., ale pravděpodobněji prý teprve po Aurelianovi (k tomu poukazuje jméno Juthungů).²⁷

V části Peutingerské mapy, na níž jest zobrazen sever a východ oekumeny, opakuje se několik ethnických názvů. Přivlastek, jímž bývají jména většinou opatřena, někdy při jednom z obou zápisů chybí.²⁸

Jde o tyto názvy:

- Venadi Sarmate (VIII. segm.) — Venedi (VIII. segm.).
- Suani Sarmatae (X. segm.) — Suani (X. segm.).
- Sagae Scythae (XII. segm.) — Sagae Scythae (XII. segm.).
- Cirrahe Indi (XII. segm.) — Cirribe Indi (XII. segm.).
- Divali musetice (X. segm.) — Divali (X. segm.).
- Psaccani (IX. segm.) — Psaccani (IX. segm.).
- Arsoae (IX. segm.) — Arsoae (X. segm.).

Suani Sarmatae jsou na mapě Peutingerské zaznamenáni při řece, která se vlévá nedaleko Trapezunta do Pontu. Plinius (VI, § 14) zná je na řece Chobu, jež vytéká z Kavkazu (... flumen Chobum e Caucaso per Suanos fluens).²⁹

Od Borysthenu až k horám Kavkazským rozkládala se podle Agrippy Sarmatia (a Scythia Taurica).³⁰ Z Agrippova díla lze asi také odvodit atribut Sarmatae a Scythae, připojený k ethnickým názvům na Peutingerské tabuli.³¹

²⁴ Srovn. J. v. Pflugk-Hartung. Weltgeschichte I. Geschichte des Altertums. Berlin 1910. Die Weltkarte des Beatus; příloha k str. 560.

²⁵ H. Gross. Zur Entstehungsgesch. der Tabula Peutingeriana. Dis. berlínská 1913.

²⁶ Jsou to jména národů, zapsaná na východ od Tanaidu, str. 85.

²⁷ H. Gross na u. m. str. 86 násl.

²⁸ H. Gross na u. m. str. 84.

²⁹ Chobus, dnešní Khopis je říčka, která se vlévá severně od Fasisu do Pontu. (M. Besnier, *Lexique de Géogr. Ancienne*. Paris 1914, str. 208.)

³⁰ Srovn. citáty u D. Detlefsena, *Ursprung, Einrichtung und Bedeutung der Erdkarte Agrippas*. (Sieglin, *Quellen und Forschungen zur alten Geschichte und Geographie*. Heft 13, Berlin 1906, str. 37.)

³¹ Výčet těchto názvů sestavil H. Gross na u. m. str. 85.

Při ústí řeky Cyru jsou na mapě Peutingerské (segm. XI.) zapsáni Lupones. Plinius je uvádí (VI, § 29) pod Kavkazem: gentes Lupeniorum.

Jsem přesvědčen, že zápis Lupiones Sarmate (segm. VII.) jest jenom dubletou kmene Lupones (segm. XI.), podobně jako je tomu při jménech Suani Sarmatae a Suani a při ostatních shora uvedených názvech. Zápis Lupiones Sarmate jest ovšem od názvu Lupones posunut velmi daleko. To však nepřekvapí, uvážíme-li, že právě v této části mapy Peutingerské „jména národů bývají ponejvíce velmi nepřesně umístěna. (Gross.)“

Že správné umístění Luponů jest při horách Kavkazských, o tom při určitém zápisu Pliniově není pochybností.

Lupiones Sarmate na tabuli Peutingerské jsou (alespoň podle mého přesvědčení) chybně umístěnou dubletou kavkazských Luponů. Proto nelze je také spojovati se slezskými Lugií.

Ethnografická příslušnost Lugiů je sporná. Bývají čítáni ke skupině slovanských, germánských nebo galských kmenů.³²

L. Niederle, zamítáje často obvyklý výklad jména Lugiů ze slova luh (které na rozhraní našeho letopočtu znělo *lahъ*), a tím spojení jeho s názvem Lužice, odvozuje jméno od předpokládaného staroslovanského slova *lugъ* (ve smyslu bařiny).³³

Mezi ostatními doklady, uvedenými pro slovanský původ Lugiů, důležité místo zaujímá zápis na Peutingerské mapě. Atribut Sarmate při jménu Lupiones jest totiž jednou z hlavních opor slovanské theorie. Ale průkaznost tohoto dokladu vyvrací důkaz, o něž jsem se shora pokusil, že zápis Lupiones Sarmate je podle všeho jen dubletou kavkazského kmene Lupones.

Jako další důvod bývá uváděno, že Lugiové obývají v území, které náleželo k pravlasti slovanské, a že není historického dokladu o tom, že by celý národ svá stará sídla byl kdy opustil.³⁴

³² Fligier (Zur Ethnographie von Norikum, 1877, srovn. Nehring, Über die Lygier. Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift. Breslau 1888, Bd. IV, str. 86) zastává theorii, že Lugiové náleželi k nearijskému kmeni Ligurů, který byl záhy pokeltštěn.

³³ L. Niederle, Slov. Starožitn., III, str. 51 násl. Ze jmen jednotlivých kmenů lze podle Niederla na prospěch slovanské theorie uvést jen jméno Strabonových Mugilonů, shodné se slovanským názvem Mogilané (srovn. však námitky Brücknerovy, Slavia, I, 1922, str. 383).

Je ovšem otázkou, náležely-li drobné kmeny, Strabonem jmenované, k Lugiům (viz pochybnosti v té příčině u Niederla Slov. Starožitn., III, str. 28, pozn. 1.) a není vyloučeno, že jméno Mugilis vyskytuje se jako (galské?) osobní jméno (srovn. Holderův, Alt-celt. Sprachschatz s. v. Mugilis).

³⁴ L. Niederle, Slovanské Starožitnosti, II (1910), str. 161, pozn. 1., III (1919) str. 52 násl. Srovn. též Niederlův výklad o možné souvislosti Tacitových Helvetonů

Etymologie, čerpané z pokladu germánských jazyků, vysvětlují jméno Lugiů jako lháři³⁵ nebo spříseženci (Eidgenossen).³⁶ Při theorii germánské bývá ponejvíce pak hájena totožnost Lugiů a Vandalů.³⁷

Výklad z keltštiny dovolává se vedle analogických názvů topografických také (gallského) slova *λοῦγος*, značícího havrana (*λοῦγον γάρ τῆ σφῶν διαλέκτῳ τὸν κόρακα καλοῦσι*).³⁸

Pro theorii o gallském původu Lugiů uvedl bych celkem tyto důvody :

1. U Lugiů je doloženo místní jméno *Λουγίδουνον* (Ptol., II, kap. 11, § 13), hojně v oblasti gallské.

2. *Λοῦγοι* je název kmene, sídlícího na východním pobřeží Kaledonie. (Ptol., II, kap. 3, § 8.)³⁹

3. Jméno Lugius je doloženo jako osobní jméno na nápisu narbonském.⁴⁰ Tak zval se jeden z vůdců, který padl v bitvě u Vercell: *Lugius et Boiorix reges in acie ceciderunt* (Orosius, V, c. 16, 20). *Lugotorix* je název knížete Britanů u Caesara (B. G. V, c. 22).

4. Není vyloučeno, že Tacitova zpráva o uctívání božské dvojice u Nahanarvalů týká se kultu gallských Dioskurů. O Nahanarvalech podal Tacitus toto ethnograficky zajímavé líčení: „U Nahanarvalů

s pozdějšími slovanskými Havolany a Strabonových Mugilonů s pagus Mogelini v *Mangel de l'Antiquité Slave*, I, str. 125. 126.

³⁵ R. Much, *Deutsche Stammsitze*, str. 32.

³⁶ *Etymologii Lugi = Eidgenossen* (srovn. L. Laistner, *German. Völkernamen*, Stuttgart 1892, str. 29; A. Holder, *Alt-celt. Sprachschatz s. v. Lugi*, str. 306) připoisť též R. Much, *Deutsche Stammeskunde*, 3. vyd., str. 123, v článku *Lugier v Hoopsově Reallex.*, III, str. 168.

³⁷ K. Müllenhoff, *D. A. IV*, str. 491. — R. Much, *Deutsche Stammeskunde*, 3. vyd., str. 126.

³⁸ *Pseudo-Plutarchos, De fluviis*, c. 6. *Plutarchi operum vol. V. (Fragmenta et Spuria*, ed. Fr. Dübner, Parisii 1855, p. 85). — Šafárik, *Slov. Starozitn.*, I, str. 452. — L. Niederle, *Slov. Starozitn.*, III, str. 54.

³⁹ A. Forbiger, *Handbuch der alten Geographie*, III (1897), str. 224. Tacitus o obyvatelch Kaledonie poznámal: *namque rutilae Caledoniam habitantium comae, magni artus Germanicam originem adseverant* (*Agricola* c. 11). Bylo by tedy možno při theorii o germánském původu Lugiů počítati s uvedenou zprávou Tacitovou a řaditi také kaledonské Lugsy ke Germánům. Ale závažné námitky proti oprávněnosti Tacitova názoru, že obyvatelé Kaledonie byli původu germánského, vyslovil H. Kiepert (*Lehrbuch der alten Geographie*, Berlin 1878, str. 533). Tacitus k svému závěru by asi veden představou o typu Germánů, jichž hlavním fyzickým znakem jsou *rutilae comae, magna corpora* (srovn. *Germania*, c. 4). To nebyly však anthropologické znaky jenom Germánů. Tytéž tělesné vlastnosti charakterisovaly také Gally, u Germánů byly snad pouze stupňované (Strabon, IV, p. 290). Podobně byla u Britanů zvláště vytýkána velkost, zbarvení vlasů však méně rusé. (Strabon IV, p. 200.)

⁴⁰ Holder, *Alt-celt. Sprachschatz s. v. Lugius* str. 307.

ukazuje se háj starobylé posvátnosti; vládne v něm kněz v oděvu ženském, ale jako bohové podle římského výkladu se jmenují Castor a Pollux; to jest význam božstva; Alcis jeho název; obrazů nemají, aniž stopy cizí bohoslužby, ale přece je jako bratry a mladíky cti.“ Interpretatio Romana, jež ztotožňuje božstvo s Castorem a Polluxem, má paralelu v Timaiově zprávě (již zaznamenal Diodoros) o uctívání Dioskurů a Keltů.⁴¹

Zdá se, že jméno Lugiové bylo kolektivním pojmenováním pro různé (snad i ethnicky různorodé) kmeny. Podle líčení, které zaznamenal Tacitus o Hariiech, lze se domnívati, že tito byli jakousi vojenskou kastou mezi lugijskými kmeny. „Dále Hariiové, hrdí na svoji moc, již nad kmeny právě jmenované vynikají, zvyšují přirozenou svoji divokost ještě uměním a dobou: mají černé štíty, zbarvená těla; temné noci k bitvám volí a i samou děsivou přišerností vojska strachu nahánějí, ježto žádný nepřítel nesnese tohoto nevidaného a jako z podsvětí vyšlého zjevu: neboť nejdříve ve všech bitvách bývají oči zdolaný.“

I když připustíme, že Tacitovo líčení je sestaveno tak, aby působilo především stilisticky na čtenáře, zbývá v něm po vyloučení

⁴¹ Diodorus Siculus IV. c. 56 . . . 'Αποδείξεις δὲ τούτων φέρουσι, δείκνυντες τοὺς παρὰ τὸν Ὀκεανὸν κατοικοῦντας Κελτοὺς σεβόμενους μάλιστα τῶν θεῶν τοὺς Διοσκόρους. παραδόσιμον γὰρ ἔχειν αὐτοὺς ἐκ παλαιῶν χρόνων τὴν τούτων τῶν θεῶν παρουσίαν ἐκ τοῦ Ὀκεανοῦ γεγεννημένην. Diodorova zápisu pro výklad Tacitovy zprávy užil již Ph. Clüver (*Germaniae Antiquae libri tres*. Vydání z r. 1631, p. 206). Jména galských Dioskurů byla Smertullus a Cernunnos (D'Arbois de Jubainville, *Les Celtes depuis les temps plus anciens jusqu' en l'an 100 avant notre ère*. Paris 1904, str. 58 násl.). Slovo Cernunnos, odvozené od *cernu (srovn. lat. cornu, galat κάρνον, got. haurna), znamená rohátý (der gehörnte, srov. A. Holder, *Alt-celt. Sprachschatz s. v. Cernu-uno-s*, str. 993). Mezi reliefy na stříbrném kotli nalezeném v Gundestrup v Jutsku je obraz sedící mužské postavy, z jejíž hlavy vyrůstávají parohy. V levé ruce muž drží hada, v pravé náramek. Běží tu patrně o zobrazení nějakého božstva. S. Müller podal pravděpodobný výklad, že zobrazené božstvo je galský bůh Cernunnos. S. Müller, *Nordische Altertumskunde*. Deutsche Ausgabe v. O. L. Jiriczek. Straßburg 1898. II. sv., tab. 1., str. 161; též *Urgeschichte Europas*. Straßburg 1905, str. 168, Fig. 142).

Při pokusu vyložit Tacitovu zprávu o úctě Dioskurů u Nahanarvalů nutno ovšem poukázati k tomu, že podle dnešního hlediska ethnologického základem podání o Dioskurech je mythologický výklad dvonhvězdí. Tradice o Dioskurech podle tohoto výkladu mají svůj původ v astrální mythologii a odtud lze vysvětliti také jejich značné rozšíření, které není nikterak omezeno na indoevropské národy. (P. Ehrenreich, *Die allgemeine Mythologie und ihre ethnolog. Grundlagen*. (Mythologische Bibliothek IV. 1.) Leipzig 1910, str. 238). O výklad nahanarvalských Dioskurů z germánské mythologie pokusil se K. Müllenhoff. (Zeugnisse und Excursus zur deutschen Heldensage XXIV. *Zeitschr. f. deut. Altertum*. XII (1865), str. 347 násl.; srovn. též R. M. Meyer, *Altgerm. Religionsgesch.*, Leipzig 1910, str. 397 násl. K. Helm, *Altgerm. Religionsgesch.* I. str. 322 násl.).

motivů čistě rhetorické povahy, připojených, aby zvýšily působivost nakresleného obrazu,⁴² jako věcný základ zprávy, že Hariové byli patrně družinou bojovníků. O podobných bojovných četách u Bastarnů je zmínka v Plutarchově životopisu Aemilia Paula.⁴³

Ethnickou příslušnost lugijských kmenů lze dnes sotva bezpečně určit. Pravděpodobně náleželo jméno Lugiové skupině kmenů, které (nebyly-li vůbec galského původu) byly živlem galským silně prostoupeny. Snad jde tu o svaz kmenů, jemuž kasta bojovníků (Hariové) vtiskla galský ráz. Na prospěch této theorie lze poukázat i též k tomu, že v blízkém sousedství Lugiů, v oblasti karpatské, rozkládala se sídla Bastarnů, jejichž příslušnost ke Gallům důvody značně přesvědčivými dokládá A. Bauer.⁴⁴

Mimo zprávy, jež o sídlech Lugiů zaznamenali Tacitus a Ptolemaios, je dochováno ještě několik nahodilých úryvků z dějin tohoto kmene. Do dějin uvádí jméno Lugiů Strabon, který vypravuje, že Marobod po svém návratu z Říma, uvázav se v panství nad Markomany, podrobil si též velký národ Luiů (Lugiů), pak Zumy, Butony, Mugilony, Sibiny a z vlastních kmenů svévkých Semmony.⁴⁵

Jiná zmínka o Lugiech pochází z doby, kdy zanikla říše Vanniova. Když totiž Vangio a Sido, synové Vanniovy sestry, ve spolku s králem Hermundurů, bývalým protivníkem Katvaldovým, roku 50/51 po Kr. učinili konec Vanniově vládě, přilákala zpráva o pokladech, které Vannius nahromadil za třicet let své vlády, mnoho kmenů. Mezi nimi byli také Lugiové. Vannius měl v úmyslu bránit se v hradech a protáhnouti tak válku. To zmařili však Vanniovi spojenci, sarmatští Jazygové, kteří nechtěli snášeti obležení. Když Lugiové a Hermundurů byli vpadli do země, vynutili v polích potulující se Jazygové bitvu. Tu sestoupil Vannius s hradů, utrpěl však v boji porážku a uprchl na loďstvo, jež bylo na Dunaji připraveno.

⁴² Zvláště v zmince o barvení těla bývá seznáván rys románový. (Srovn. A. Baumstark, C. Taciti Germania, Leipzig 1876, str. 135. H. Fischer, Grundzüge der deutschen Altertumskunde, Wissenschaft und Bildung, Bd. 40, Leipzig 1908, str. 42.) T. Kauffmann (Deutsche Altertumskunde. München 1913, I, str. 403) vysvětluje zvyk Hariů z vlivu sousedních Sarmatů.

⁴³ Plutarchos, Aemilius Paulus c. 12 § 2. Ἦκον μὲν γὰρ αὐτῶν δεηθέντι Βαστέρναι, μύριοι μὲν ἰππέες, μύριοι δὲ παραβάται, μισθοφόροι πάντες, ἄνδρες οὐ γεωργεῖν εἰδότες, οὐ πλείν, οὐκ ἀπὸ ποιμνίων ζῆν νέμοντες, ἀλλ' ἐν ἔργον καὶ μίαν τέχνην μελετῶντες αἰ μάχεσθαι· καὶ κρατεῖν τῶν ἀντιταττομένων.

⁴⁴ A. Bauer, Die Herkunft der Bastarnen. Kais. Akad. d. Wissensch. Wien, Philos.-histor. Kl. Sitzungsberichte. 185 Bd., 2. Abt. 1918.

⁴⁵ Strabon VII. p. 290 (ed. C. Müller et F. Dübner, Paris 1853, p. 241.) . . . ἐπανελευθῶν δὲ δονάστευος καὶ κατεκτήσατο πρὸς οἷς εἶπόν Λουίους τε, μέγα ἔθνος, καὶ Ζούμους καὶ Βούτωνας καὶ Μουγιλωνας καὶ Σιβίνους καὶ τῶν Σοθήων ἀδτῶν μέγα ἔθνος, Σέμμωνας.

Družina Vanniova byla usazena v Pannonii, o jeho říši se rozdělili Vangio a Sido. (Tacitus, *Annal.*, XII, c. 29, 30.)

Snad souvisela účast Lugiů při tomto útoku se změnami, které asi právě v této době nastaly v oblasti mezi Odrou a Vislou. Lze se domnívati, že rozvojem Vandalů a Burgundů se změnil národopisný obraz zmíněného území. Snad útok nesčíslného množství kmenů (mezi nimiž byli též Lugiové)⁴⁶ na říši Vanniovu byl signálem k pohybu, do něhož mohli býti Lugiové strženi tím snáze, působil-li na ně současně tlak Vandalů a Burgundů.

Další pohled do dějin Lugiů poskytuje zpráva, která je uvádí v Moesii (nebo v Dakii), dosvědčující tím pohyb Lugiů (nebo alespoň jejich části) ze starých sídel při horní a střední Odře. Autor zprávy Kassios Dion vypravuje, že za vlády císaře Domitiana r. 91/92 byli Lugiové v Moesii napadeni Svěvy. Obrátili se k císaři, který poslal Lugiům sto jezdců na pomoc. Tím byli Svěnové pohněváni, spojili se s Jazygy a chystali se společně s nimi překročiti Dunaj.⁴⁷

Již Reimar, vydavatel Dionových Dějin, zamítl údaj o boji v Moesii, tvrdě, že se odehrál nad Moesii, za Dunajem.⁴⁸ Zeuss pak navrhl místo *ἐν τῇ Μυσίᾳ* opravu: *ἐν τῇ Δακίᾳ*, která je prý odůvodněna tím, že Svěnové společně s Jazygy chtěli překročiti Dunaj proti Římanům.⁴⁹

S Zeussovou opravou vyslovil souhlas Mommsen, který slova *ἐν τῇ Μυσίᾳ* sčítá na vrub nevzdělaného opisovače.⁵⁰ Věc je dosud sporná. Gsell a Sehmsdorf podle Mommsena zápis *ἐν τῇ Μυσίᾳ* zavrhují,⁵¹ ale jiní se ho přidržují.⁵²

Konečně bývá ještě jedna událost z doby císaře Proba (276 až

⁴⁶ nam vis innumera, Lugii aliaeque gentes, adventabant... (Tac. Ann. XII, c. 29).

⁴⁷ Cassius Dio. LXVII. c. 12. ἔτι ἐν τῇ Μυσίᾳ Λύγιοι Σουήβοις τισὶ πολυμηθέντες πρέσβεις ἐπεμψάν, αἰτοῦντες συμμαχίαν παρὰ Δομιτιανοῦ, καὶ ἔλαβον οὐ τῷ πλήθει ἰσχυράν, ἀλλὰ τῷ ἀξιώματι· ἕκατὸν γὰρ ἰππέας μόνοι αὐτοῖς ἐδόθησαν. ἀγανακτήσαντες ἐπὶ ταύτῃ οἱ Σουήβοι, προσπαρέλαβον Ἰάζυγας, καὶ προσπαρεσκευάζοντο ὡς καὶ μετ' αὐτῶν τῶν Ἰστρον διαβησόμενοι. (ed. Ph. Boissvain vol. III. Berolini 1901. p. 179.)

⁴⁸ Dionis Cassii Historia Romana. ed. H. S. Reimarus. Hamburgi 1752, vol. II. p. 1105, § 33.

⁴⁹ K. Zeuss. Die Deutschen, str. 119.

⁵⁰ Hermes III, str. 115.

⁵¹ Srovn. Niederlový Slov. Starož. II, str. 104. pozn. 2, III, str. 29, pozn. 5.

⁵² P. C. Taciti de Germania erklärt v. A. Gudemann, Berlin 1916, str. 215, pozn. 10. L. Niederle, Slov. Starož. viz pozn. 51. Reimar (Dionis Cassii Hist. Rom. II, p. 1105, § 33) a Mommsen (Hermes III, str. 119) ztotožňují Svěvy ve zprávě Diona Kassia se Svěvy z bývalé říše Vanniovy, Niederle (Slov. Starož. II, str. 104) s Kvády. K otázce Dionových Svěvů srovn. ještě dis. E. Köstlina, Die Donaukriege Domitians. Tübingen 1910, str. 18.

282) uváděna ve spojení s dějinami Lugiů, totiž Zosimova zpráva o boji *πρὸς Λογιώνας, ἔθνος Γερμανικόν*.⁵³ Místo boje ve vypravování není uvedeno. Skoro vždy se tito Zosimovi *Λογιώνας* ztotožňují s Lugií.⁵⁴

Přibližíme-li k určitému výroku historikovu a ke jménu vůdce Logionů (Semnon), budeme sotva pochybovati o příslušnosti Zosimových Logionů ke skupině germánských kmenů. Pro toho, kdo se neshoduje s míněním o germánském původu Tacitových a Ptolemaiových Lugiů, je těžko, aby uznal souvislost mezi nimi a Logiony Zosimovými. Mám za pravděpodobné, že u germánských Logionů, podobně jako u jiných menších kmenů, bylo utkání s Římany jedinou příčinou, pro kterou bylo jméno jejich zaznamenáno a tím i zachováno.

Poslední zmínkou o Lugiích, od nichž dlužno lišit Zosimovy Logiony, byla by tedy zpráva o jejich boji se Svěvy za doby Domitianovy.

* * *

Výkladem nejstarších historických zpráv, které nahodile a jenom na okamžik ozařují temno Herkynských hvozdů, sotva kdy bude možno dojíti ve všem výsledků zcela bezpečných.

Prohloubení našich vědomostí o gallském osídlení českých zemí lze očekávati především od badání archeologického a jazykozpytného. Úplný soupis keltského názvosloví, zachovaného v našich zemích, a kritický jeho rozbor je pro další práce o dějinách gallského osídlení naléhavý a nutný požadavek. Není nejmenší pochybnosti, že rozbor předсловanského topografického názvosloví, založený na moderním badání jazykozpytném, mohl by platně přispěti k osvětlení nejstarších dějin našich zemí. Je potřeba, aby v té příčině odborná práce jazykozpytná poskytla historikovi spolehlivý, kriticky prozkoumaný materiál.

Podobná práce je nutná, toho dokladem mohou také býti nové (nebo snad spíše obnovené) výklady některých topografických názvů.

⁵³ Zosimos I, c. 67.

⁵⁴ Tak již Ph. Clüver, *Germania antiqua* (1631), p. 625. Zeuss, *Die Deutschen*, str. 443. W. Kętrzyński, *Die Lygier* (Posen 1868), str. 140. K. Müllenhoff, *D. A.* III, str. 318, IV, str. 491. R. Much, *D. Stammsitze*, str. 32, v článku *Lugier v Hoopsově Reallex.* III (1916), str. 168. O. Bremer, *Ethnogr. d. germ. Stämme. Straßburg*, 1900, str. 90. J. Grimm, *Gesch. d. deutsch. Sprache*, II, str. 710. Niederle, *Slov. Starož.* II, str. 161, III, str. 29. L. Schmidt, *Allgem. Gesch. d. germ. Völker*, München, Berlin, 1909, str. 54. Většinou bývá boj Probův s Lugií kladen k Dunaji. Podle Schmidta však šlo o vpád do Rhaetie a bitva byla snad svedena nad Lechem (na u. m. str. 68).

Jména řek Jizery, Ohře a Labe bývají zpravidla uváděna jako hlavní doklady, čerpané z topografického názvosloví, pro keltské osídlení.¹

Ale již D'Arbois de Jubainville vyslovil názor, že název Isara je původu ligurského.² V poslední pak době došel tento výklad souhlasu C. Julliana a Ad. Schultena.³

Podobně bývá dokazován ligurský původ jména Albis.⁴ Názvy, blízké původnímu jménu Labe, jako Alba, Albium a j., bývají totiž odvozovány od kmene (albo), který se velmi hojně vyskytuje v jménech ligurských.⁵ Radu jich sestavil Müllenhoff,⁶ ale pro jméno řeky Labe (Albia, Albi, z toho pak lat. Albis) přijímá původ německý, srovnáváje s ním skand. elv, elf.⁷ Na shodný název Tiberu (Albula u Livia, I, c. 3) s jménem řeky Albis upozornil již Palacký.⁸

¹ Nejstarší historický zápis jména Jizery (ad flumen Gizera) pochází teprve z listiny z r. 1297 (Emler, R. B. M. II, str. 746, č. 1737). Nelze však pochybovati o totožnosti názvu Jizery a rhonské pobočky Isère, jejíž původní tvar je Isara (srovn. doklady v díle Holderově, *Altcelt. Sprachschatz* s. v. Isā-rā). Pro řeku Ohří je nejstarší doložený tvar Agara. Tak je zapsána ve zprávě k r. 805... Et venerunt ad fluvium, qui vocatur Agara. (Chron. Moissiacense M. G. S. S. I, 308. H. Jireček, *Topogr. p. XIX. H. Oesterley, Histor. geogr. Wörterb. d. deutsch. Mittelalters. Gotha 1883, s. v. Eger.*)

Pro keltský původ jména Jizery vyslovili se na př. F. Palacký (v člancích „O rozličnosti národů, zvláště v Evropě a v Asii.“ Č. Č. M. 1832, VI, str. 269. „O Bojích, nejstarším známém národu v České zemi.“ Č. Č. M. 1833, str. 422, v Dějinách I, str. 40, pozn. 37, str. 50), E. Vocel (*Pravěk*, 1866, str. 121), J. L. Píť (Archael. výzkum v středních Čechách 1893, str. XVII). Jizeru i Ohří mají za keltské názvy H. Jireček (v *Topographii* str. 181). R. Much (*D. Stammeskunde*, 3. vyd., str. 5) a B. Bretholz (*Gesch. Böhmens u. Mährens bis zum Aussterben der Přemysliden. München, Leipzig 1912, str. 14, pozn. 1.*)

Keltský původ jména Albis hájí E. Heyck, *Die Kelten, Helmolts Weltgeschichte* VI (1907), str. 131. Také Palacký připustil tuto možnost. (Č. Č. M. VI, 1832, str. 269 pozn.)

² D'Arbois de Jubainville, *Les premiers habitants de l'Europe*. 2. éd. Paris 1894, II, str. 133. Srovn. též Holderův *Altcelt. Sprachschatz*, s. v. Isārā, str. 72. D'Arbois de Jubainville čítal ovšem Ligury ke skupině indoevropské. I. (2. vyd.), str. 365. Také Jullian (*Histoire de la Gaule I, str. 125*) má ze všech výkladů, které byly podány o charakteru ligurštiny, za nejpravděpodobnější ten, podle něhož náležela ke skupině indoevropských jazyků. Ovšem zůstává i tento výklad prý pouhou domněnkou.

³ C. Jullian, *Histoire de la Gaule I. Les invasions Gauloises et la colonisation Grecque*. 3. éd. Paris 1914, str. 115. — Ad. Schulten, *Numantia I. Die Keltiberer u. ihre Kriege mit Rom. München 1914, str. 68.*

⁴ Jullian I, str. 116.

⁵ D'Arbois de Jubainville II, str. 213, K. Müllenhoff, *D. A. III, str. 181, srovn. též Holderův Altcelt. Sprachschatz* s. v. Alb-io-n a Nachträge zum I. Bd., str. 568, s. v. Albis.

⁶ D. A. II, str. 244.

⁷ D. A. II, str. 210.

⁸ Dějiny I, str. 40, pozn. 37.

Výklady Jullianovy a Schultenovy vyžadují, aby také česká odborná kritika k nim zaujala nějaké stanovisko. Neboť v případě dostatečné vědecké oprávněnosti mohly by uvedené názvy poukazovat na vztahy Čech k ethnické skupině, která ve starověku byla zahrnuta pod názvem Ligurů.

Pokud však jde o výklad názvů, jako Agara a Isara, spočívá theorie ligurská na značně vratkém základě, jakým je na př. předpoklad, že sufix ra (era, ara), hojně obvyklý při jménech řek, je charakteristický pro názvy ligurského původu.⁹

Ostatně je keltský původ názvu Agara asi zajištěn.¹⁰

Také spojení jména Albis s ligurskou oblastí není dosti odůvodněné, ačkoliv podobné názvy se tam častěji vyskytují.

Právě nejistota a kolísání ve výkladech starých topografických názvů a prohloubení našich vědomostí o nejstarších osudech našich zemí, které může poskytnouti výklad, shodný s dnešním stavem jazykovědného badání, opravňují zajisté požadavek po sebrání a vědeckém zpracování předslovanského topografického názvosloví českých zemí.

⁹ Tak soudí D'Arbois de Jubainville II, str. 138 a Schulten na u. m., str. 62. Slabinou ligurské theorie také je, že namnoze prostě předpokládá ligurský původ říčních názvů, kterých nelze vysvětliti z keltštiny (srovn. G. Dottin, *Les anciens peuples de l'Europe*. Paris 1916, str. 184 násl.)

¹⁰ Srovn. článek Brüchův. Eger (*Zeitschr. für celt. Philologie*. Halle a. S., XI' 1917, str. 205 násl.). K výkladu jména Isary z keltštiny srovn. pojednání J. Pokorného, *Herkunft und Etymologie des Wortes Eisen*. (*Zeitschrift für vergl. Sprachforschung begr. v. A. Kuhn*, 46. Bd., Göttingen 1914, str. 293.)

